

UN SAVI

Santiago Ramón y Cajal

L'hivern de 1914, mentre a Europa hi havia desencadenada una guerra espantosa, a Barcelona es passava una epidèmia de tifus que, combinada amb una oportuna vaga universitària, avançà més d'un mes les vacances de Nadal. Malgrat el tifus i les vacances, al laboratori de la càtedra de Zoologia de la Facultat de Ciències, uns quants xicots de bona fe s'iniciaven en les meravelles de la histologia sota el guiatge d'un malaguanyat deixeble de Cajal que els encomanava una admiració illimitada envers el

En ocasió d'una certa cerimònia, aquest darrer — que fou president de l'Ateneu Barcelonès i escriví diversos treballs referents a història de la medicina a Catalunya — evocà, en el seu llenguatge tan pseudo-arcaïtzant com ple de castellanismes, l'estada de Cajal a la nostra ciutat. D'aquells temps és la fotografia que publiquem, feta a Vallensana, en una excursió a la recerca de larves de salamandra per a estudiar la carioquinesi.

Fou a Barcelona on Cajal escriví els seus

Cajal, en 1890, a Vallensana, amb els Drs. Manuel Duran i Ventosa, Josep Maria Bofill i Pitxot i Josep Maria Roca

prestigi més sòlid de la ciència espanyola. El curs següent, aquells xicots havien d'estudiar histologia amb el llibre de text de Cajal i, de passada, podien sentir com un catedràtic pintoresc, que explicava anatomia en una forma merament memorista i tenia tant d'horror al cadàver com fluència retòrica estereotipada, deia:

—*Què dirian ustedes del hombre que ha vencido a Cajal en unas oposiciones?* (Expectació facciosament admirativa en l'auditori.) *¡Pues este hombre soy yo!*

I seguia l'explicació del cas, ornada amb tots els tòpics més rebregats i curulla de sinònims els darrers dels quals eren olegats per uns aplaudiments que tenien tant d'habituals com d'insincers, en aquella càtedra que després havíem de recordar llegint, en l'autobiografia de Cajal, que aquest, estudiant, no assistia a classe d'obstetrícia perquè la càtedra d'aquesta assignatura a Saragossa no tenia clínica de parts!

El fet que es puguin citar dades així, i en gran abundor, sobre l'ensenyament mèdic a l'Espanya del segle XIX — i d'abans; alguna cosa en diem en un article aparegut aquí mateix sobre el cirurgià català Antoni de Gimbernat —, fa encara més sorprenent l'aparició d'un Cajal en un ambient científic tan sòrdid i tan anticientífic. De molt hi havien de servir la seva tossuderia aragonesa i el seu menyspreu a les comoditats de la vida, no pensant mai en altra cosa que en les seves investigacions.

La tossuderia, ja li venia de família. El seu pare, cirurgià — una mica més que barber — d'un poble aragonès de mala mort, vingué a peu a Barcelona i tingué la sort de trobar un barber de Sarrià que li donés feina i li permetés d'estudiar per a obtenir el títol i anar a exercir a un poble navarrès on s'havia d'ajudar a viure amb el que caçava. En aquest poble nasqué, en 1852, Santiago Ramón y Cajal.

Però no explicarem pas la seva biografia, que amb ben poques diferències, tots els diaris han publicat i que és fàcil de trobar en qualsevol enciclopèdia o, millor encara, en els *Recuerdos de mi vida*, escrits per ell mateix quan tot just vorejava la cinquantena.

Tampoc no citarem els seus treballs ni les seves distincions i títols científics, encara que amb la llista d'ambdues coses podríem omplir tota una pàgina.

Ni tan sols, en atenció al pintoresc, ens entretindrem sobre la seva infància entremaliada, que feia suposar tan poc que aquella criatura rebeca estigués destinada a l'estudi, que son pare el castigà posant-lo d'aprenent barber i sabater. En efecte, qui ho havia de dir que l'autor d'aquella *Estrategia lapidaria* que ha quedat inèdita, exponent del salvatge entreteniment, per sort ja en decadència, d'apedregar-se la quitxalla, havia de fer-se cèlebre amb altres obres, creant, sense mestres ni mitjans, una ciència novella a la qual havia d'aportar la més formidable contribució!

Més aviat ens deturarem, si tinguéssim prou dades, en l'estada, pels volts de 1890, de Cajal a Barcelona, obscur i desconegut, vivint en un pis barutat de la Riera Alta — després pogué traslladar-se al carrer del Bruc —, ajudat a viure per uns quants deixebles voluntaris als quals donava lliçons d'histologia. Hi havia, entre aquests, els Drs. Pi i Gubert, Bofill i Pitxot, Manuel Duran i Ventosa, Gil Sallor, Alvar Esquerdo, Duran i Trinxeria, Font i Torné, Joan Freixes i Josep Maria Roca.

primers treballs destinats a l'estranger, que trametia a la revista que Krause publicava a Göttingen; on publicà la seva *Revista trimestral de Histología normal y patológica*, que començà a aparèixer en maig de 1888 i de la qual tirava 60 exemplars. Des de Barcelona sortí, en tercera, amb el microscopi i les preparacions a la maleta, cap al Congrés de la Societat Anatòmica Alemanya, on ningú no havia de fer cas d'un històleg d'un país de tan poc prestigi científic, fins que aconseguí interessar el més famós dels històlegs alemanys, Kölliker, que exclamà, davant l'expectació general: «Senyors, acabo de descobrir un gran savi! És diu Cajal!»

Aquest gran savi havia guanyat a dures penes algunes oposicions a magres places, n'havia perdudes d'altres, havia hagut de menester tota la seva tossuderia racial i tota la seva passió envers la ciència, i resignar-se a viure en una quasi misèria, ja que, lliurat de ple a les seves investigacions, no exercí mai de metge i, una vegada que podia guanyar diners, a València, estudiant l'hipnotisme, deixà córrer la clientela que començava a tenir perquè ja havia satisfet la seva curiositat. Sort de la seva passió científica i del menyspreu per tot l'extern a ella, que li permeté casar-se tan bon punt guanyà un sou de cent vint-i-cinc pesetes mensuals!

Els seus deixebles barcelonins instaren l'Ajuntament perquè creés un laboratori la direcció del qual assumiria Cajal, però les gestions no reeixiren i l'històleg guanyà una càtedra a Madrid, on havia de residir sempre més i prosseguir, cada vegada amb més intensitat i prestigi, la seva meravellosa carrera científica.

D'haver-se quedat a Barcelona, s'haurien modificat les opinions de Cajal, centralista de soca i arrel? Potser no, perquè sembla que el seu caràcter no s'ha modificat pas al llarg del temps, i ha seguit sempre igual a ell mateix, tipus del savi clàssic, distret, poc curós de l'abillament, exigent els portabjectes amb el faldó esquerre del jaqué, menyspreant tota pompa exterior, esquerp, sectari de la sinceritat. En la seva obra encara inèdita, *El mundo visto a los ochenta años*, és tan centralista com sempre, pel que n'hem pogut conèixer. Però almenys tingué el bon gust de no ficar-se en política i de refusar la cartera de ministre d'Instrucció pública que en 1906 li oferí Moret, allegant que tenia massa feina per a ocupar-se de frivoltats polítiques!

Al cap i a la fi, el que d'ell compta és l'obra científica, i per això, en aquell discurs abans alludit, el Dr. Josep Maria Roca — que no es voldria reconèixer perquè li escrivim el nom sense h — feia constar que havia acceptat l'encàrrec de fer-lo perquè no semblés que ell, avell catalanista històric sense eufemismes ni atenuacions regionalistes, es negava a fer el omerescut elogi d'un centralista convençut, especialment tractant-se de Catalunya.

Aquesta i altres opinions de Cajal tenen tan poc a veure amb la seva obra científica, com certes anècdotes i mormuracions sobre determinades febleses de l'edat projecta que no seran consignades en cap biografia, otegat tot plegat per la vàlua i la quantitat de la seva tasca d'històleg, desenrotllada en més de seixanta anys de laboratori, l'ull aplicat a l'ocular del microscopi, tot engatant de tant en tant, admirativament, una interjecció molt aragonesa. C.

Mirant a fora

El judici de l'adversari

Sieburg, l'autor d'aquell Déu és francès? de què tant es parla uns anys enrrera, ha dedicat, des de la Frankfurter Zeitung, aquestes paraules a Barthou:

«La seva mort trágica, i el gest coratjós amb el qual provà instintivament de protegir el rei, obliguen al respecte aquells mateixos contra els quals anava dirigida la seva política: nosaltres, els alemanys. És exacte que Barthou fou l'obrer infatigable d'un nou aïllament d'Alemanya. Però ha fet aquesta política, no pas perquè volia una Alemanya sòlidament continguda o posada a part, sinó perquè no creia el seu país prou fort encara per a desafiar aquesta jove força demoniaca.»

«No ha tingut odi a Alemanya, i, altrament, tots els sentiments mesquins li eren estranys. Tampoc no ha treballat amb la convicció que Europa pugui tenir un sentit sense Alemanya. Però considerava Alemanya perillosa, i no volia que França parlés directament amb nosaltres, abans d'haver assolit el nivell de seguretat diplomàtica i militar que li semblava indispensable.»

Poincaré i Giraudoux

Quan Jean Giraudoux publicà *Bella, llibre de clau on Poincaré no és gaire ben tractat sota el nom de Rebendart, hom es preguntava com reaccionaria l'home d'Estat, que tenia un caràcter viu, si no agre.*

—Bella — va dir Poincaré — és segurament la millor novel·la de Giraudoux.

—Però — li deia algú —, no us hi heu reconegut?

—No! — replicà —. No sóc tan dolent com això.

Però segurament li devia coure una mica la figuració que d'ell havia fet Giraudoux, si aquest judici sobre l'estil de l'autor de *Bella* és, com pensem, posterior a l'aparició de la novel·la:

—L'estil és com les ungles. És més fàcil tenir-lo brillant que net.

El preciós llegat

Charles Dullin, l'animador del teatre de l'Atelier, en tornar a casa seva troba el seu secretari d'allò més content:

—Senyor Dullin — li diu —, el notari Tal ha telefonat sobre un testament.

Dullin prova de telefonar al notari, inútilment, algunes vegades, fins que el pot haver:

—En efecte, hi ha una deixa per a vos.

—Qui l'ha feta? De quant és?

—No us ho puc dir per telèfon. Serà millor que em passeu a veure...

Dullin va a cal notari i rep un voluminós rotlle de paper.

—Què dimoni és això?

—L'herència; una obra en un acte que us deixa M... que acaba de morir.

I Dullin sosté que aquesta és una nova situació dramàtica, no consignada entre les trenta-sis inventariades per Georges Polti en el seu curiós llibre.

Vida teatral polonesa

Si hem de creure el que llegim, el teatre a Varsòvia no és gaire freqüentat. Talment, que, en una estrona recent, a la sala no hi havia mitja dotzena de persones.

El director, que contemplava, abans d'algua el teló, l'aspecte desolat de la sala, exclamà:

—Ningú! Sembla la tercera representació!

Cortesia

Quan fou elegit a la més alta magistratura de la República, Doumergue tenia un gat siames anomenat Grigri, que apreciava molt i la fotografia del qual sortí en alguns diaris.

Doncs bé, entre el xàfec de felicitacions arribades a l'Elisi, una targeta deia: «Moumoutte i Sama, gats siamesos, feliciten Grigri de tot cor», i seguia l'adreça. El propietari dels animals guardava l'anonimat.

Greu conflicte per al secretari: a qui respondre?

El president feu enviar la resposta de Grigri a «M. Moumoutte et Sama», a l'adreça indicada. I es diu que la carta arribà.

—A qui escrivis?
—No ho sé; encara no he fet el sobre.

(L'Il·lustré, Lausanna)

UN POLITIC

Raymond Poincaré

La mort de Raymond Poincaré, al cap de pocs dies de la trágica de Barthou, ha adolorit no solament tot França, sinó que ha impressionat el món sencer, perquè el nom de l'ex-president de la República Francesa va lligat indissolublement a un dels més remarcables períodes de la història del món. Molt s'ha escrit en tots els diaris del món sobre aquest gran desaparegut; però, què es pot dir d'un home les memòries del qual han quedat interrompudes a l'onzè volum? Nasqué a Lorena, a Bar-le-Duc, el 20

de desembre d'un govern d'unió nacional del tipus del que ara presideix Doumergue. En aquell moment, la situació econòmica del país era gravíssima i justificava totes les alarmes. Poincaré, amb gran traça i gràcies a la confiança que sempre havia sabut inspirar, pogué portar a bon terme la seva obra de sanejament econòmic i l'estabilització del franc.

Després d'aquest rapidíssim resum de la vida de Poincaré, volem parlar de dos punts cabdals, que en certa manera són els que coneixem més, sia per coneixement de primera mà, sia per les converses que tinguérem l'honor de sostenir amb el gran home d'Estat. Són la visita que féu, com a president de la República, a Sant Petersburg — després Petrograd i ara Leningrad — i l'ocupació del Ruhr, decidida per ell com a cap del govern.

Els alemanys han volgut sostenir que aquella visita al tsar Nicolau era encaminada a preparar la guerra, i per això ells l'avançaren a fi de tenir avantatge. Posats a acceptar aquesta versió, també es pot admetre que l'atemptat de Sarajevo havia estat preparat per agents alemanys a fi de provocar l'esperat *casus belli*. Però ja és prou sabut com tots els elements de judici desmenten aquella versió que ara s'ha tornat a fer circular. La qüestió de les responsabilitats de la guerra ha estat prou debatuda i és ja evident que el viatge de Poincaré a Rússia tenia el doble objectiu de consolidar les relacions franco-russes i establir un pla defensiu en cas de guerra provocada per Alemanya. Les previsions de Poincaré, que no ignorava res del que passava a Alemanya, havien de tenir aviat una confirmació trágica.

Pel que fa a l'ocupació del Ruhr, que tingué lloc en 1923, les coses anaren així: la Comissió de Reparacions, malgrat la disconformitat britànica i l'abstenció italiana — qui calla atorga —, considerà

que Alemanya no complia alguns compromisos i que, posada en aquest camí, aviat no en compliria cap. Poincaré, aleshores, d'acord amb Itàlia (que però no volgué enviar soldats) i Bèlgica, procedí a l'ocupació del Ruhr. Alemanya protestà enèrgicament, sentint-se recolzada pel govern anglès de Balfour, que s'esmerçà a convèncer Mussolini de no posar-se al costat de França, fins al punt de prometre de passar l'esponja sobre els deutes italians a Anglaterra. Però el cap del govern feixista, com que aleshores no tenia experiència en política internacional, seguia els consells d'altri — citem només Contarini —, i no acollí les proposicions britàniques. Poincaré no ho oblidà quan Itàlia, després de l'ocupació de Corfú, es fregà amb el govern anglès, erigit en protector de Grècia, el qual amenaçava adhuc amb el bloqueig. La intervenció de Poincaré serví molt perquè Mussolini sortís bé del mal pas que havia donat.

Es sabut que, després, Briand, cedint a les pressions de Stresemann, en la bona fe del qual va creure un cert temps, accedí a l'evacuació del Ruhr i a avançar la de Renània.

Poincaré, que fou amic i col·laborador de Briand, no s'entusiasmà pas per la generositat d'aquest envers Berlín. Sempre hem recordat que ens deia, un dia de 1921: «Amb Alemanya més que amb cap altre país del món, la malifiança és la mare de la seguretat». Els esdeveniments posteriors li han donat de sobres la raó.

Poincaré ha estat tota la seva vida un democrata sincer i un home d'una rectitud impecable, per al qual la bona política s'havia de complementar amb una bona administració. Comprenia que les masses treballadores havien de sentir-se atretes cap a l'esquerra, però afegia que sabien apreciar qui els inspira confiança. I ell sabé guanyar-se la de tots els francesos. Ara mateix, Léon Blum, des del *Populaire*, ha remarcat que s'havia fet estimar d'amics i d'adversaris i ha retut homenatge a la seva honorabilitat.

Després d'haver estat diverses vegades ministre i cap del govern i haver arribat a cap de l'Estat, ha mort benestant, però no ric.

No sabríem cloure aquestes ratlles sense remarcar que adhuc en els moments en què a certs febles d'esperit els semblava necessari, Poincaré no volgué mai assumir poders dictatorials, i fins impedí que d'altres poguessin atrevir-s'hi.

TIGGIS

Exit en la mida
Corbates inarruables
Dijames a bon preu
JAUME I, 11
Telèfon 11655

PER A FOTOGRAVATS, LA CASA

ANTONI MARTI

Màxima rapidesa ■ Màxima qualitat

AVINYÓ, 19, pral. ■ Telèfon 17047 ■ BARCELONA

M. PINTÓ

CAMISER

ESPECIALITAT EN LA MIDA ■ CREACIONS EXCLUSIVES

RAMBLA DE LES FLORS, 18

TELEFON 18834